

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها^۱

علی آخرتی*

(تاریخ دریافت: ۹۱/۰۸/۱۴، تأیید ۹۲/۰۳/۲۲)

چکیده

رابطه انسان با کبوتر به منظور تأمین نیازهای مختلف انسانی سابقه‌ای بس طولانی دارد. اما آنچه در روزگار کنونی بیشتر به چشم می‌خورد، استفاده از کبوتر به عنوان ابزار بازی و سرگرمی است. در این نوشتار با بررسی گروه خاصی از کبوتربازهای تهرانی و مراسم و مسابقات سالانه آنها که با عنوان "گرو"^۲ و "گروبندی" شناخته می‌شود، تلاش شده ضمن ثبت مردم‌نگارانه این اتفاق و روابط شکل گرفته حول آن، تحولات حیات اجتماعی و روابط آنها را در سال‌های اخیر ثبت و تحلیل کنیم؛ تحولاتی که در اثر ورود و اهمیت یافتن شماری از عوامل در مناسبات و شرایط فعالیت آنها پدید آمده است. در جریان این تحولات با رشد تعداد کبوتری که هر کبوترباز نگهداری می‌کند و به پرواز درمی‌آورد و با افزایش هزینه این کار، سرمایه‌های نمادین اعتباربخش در میان جمع با سرمایه‌هایی از جهان سرمایه‌های اقتصادی جایگزین شده و از آن پس این سرمایه‌های جدید تعیین‌کننده جایگاه افراد در مناسبات و روابط آنها خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: کبوتر، کبوتربازی، عشقباز، گرو، مناسک، سرمایه نمادین و سرمایه اقتصادی

۱. برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد انسان‌شناسی با عنوان «کبوتربازی و تحلیل روابط و مناسبات کبوتربازها از خلال مناسک مرتبط با آن؛ مراسم گرو» به راهنمایی دکتر جلال‌الدین رفیع‌فر، نوشته علی آخرتی.
* کارشناس ارشد مردم‌شناسی

۲. مسابقه‌ای است میان کبوتربازها که در مقاله به تفصیل شرح آن خواهد آمد.

شهرام دو سال است خانه خود را از تهران به باغی در حوالی شهر منتقل کرده است. این اتفاقی است که در سال‌های اخیر و به دنبال رشد آپارتمان‌نشینی و دشواری کبوتربازی در فضاهای شهری و همچنین با توسعه فعالیت کبوتربازها و کبوتردارها و افزایش چشمگیر تعداد کبوترهای آنها برای بسیاری از کبوتربازهای تهرانی افتاده است. او در خانه قبلی خود حدود دو هزار و پانصد کبوتر نگه می‌داشت. در حال حاضر در فضایی که در باغ پنج‌هزار متری خود فراهم کرده، بیش از پنج هزار کبوتر دارد و امسال قصد دارد رکورد تعداد کبوتر به پرواز درآمده در یک مهمانی و گرو را بشکند. او کبوترهایش را روی پشت‌بام در دوازده گنجه نگهداری می‌کند. او این گنجه‌ها را بسیار باسلیقه و تماماً با نظر خود ساخته و تزیین کرده است و درباره آنها می‌گوید: "تو تهران هیچ‌کس چنین کاری نمی‌کند، تازه باید جفت‌کن‌ها^۱ را ببینی".

جفت‌کن‌هایش در طبقه پایین قرار دارد، در محلی کاملاً محافظت شده و بسیار زیبا با حوض‌هایی مخصوص آب‌تنی^۲ کبوترها در وسط و گنجه‌هایی مرتب که هر کدام هواکش مخصوص به خود دارند. "این کار هنره، مثل قلمزنی اصفهان، اینم هنره" و با این تاکید به نحوه رسیدگی به کبوترها و فضای به وجود آمده برای آنها اشاره می‌کند. او کبوتربازی را از سال‌ها قبل و به دنبال علاقه‌ای که از کودکی به این کار داشته، شروع کرده و با توجه به تمکن مالی‌اش بسرعت وضعیت‌اش را تا این سطح گسترش داده است. هرچند یک بومدار^۳ و دو کارگر به گنجه‌ها و کبوترهایش رسیدگی می‌کنند، خودش در تمام مراحل رشد و پرورش آنها حضور دارد و کارهای اصلی را به تنهایی یا به کمک بومدار انجام می‌دهد. کارگرها صرفاً وظیفه نظافت و دانه دادن به کبوترها را برعهده دارند. هر روز صبح تورهای سقف را می‌بندند و کبوترهای هر گنجه را به ترتیب بیرون می‌کنند و پس از اینکه کف گنجه را با کاردک و

۱. جفت‌کن، قفس‌های کوچکی است که کبوترها را برای جفت‌گیری و تولید مثل در آن قرار می‌دهند.

۲. کبوترها در تمام فصول و حتی زمستان‌ها به آب‌تنی می‌پردازند. برای این منظور معمولاً تشت‌هایی پر از آب برای کبوتر قرار می‌دهند و پس از آب‌تنی هم بلافاصله آن را برمی‌دارند تا کبوتر از آن آب ننوشد.

۳. کسی که در نگهداری کبوترها و پرورش آنها به کبوترباز کمک می‌کند. بومدارها معمولاً افراد مورد اعتماد کبوترباز و مطلع در پرورش و نگهداری کبوترها هستند و در رتبه‌ای بالاتر از کارگرانی که صرفاً به نظافت زیر پای کبوترها می‌پردازند، قرار می‌گیرند. برخی از کبوتربازها هم فقط در اردیبهشت و خرداد و برای آماده کردن کبوترهایشان برای گروه‌های تیرماه بومداری را استخدام می‌کنند (نک: عشقیار، ۱۳۶۹: ۸۵-۹۰ و جعفرزاده، ۱۳۸۵: ۵۴).

کیوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کیوتربازها

تی‌هایی که انتهای کاردک شکل دارند، تمیز کردند، کیوترها را مجدد جا می‌کنند، برای آنها دانه می‌ریزند و آب ظروف آب‌خوری هر گنجه را عوض می‌کنند. او از آن دسته از کیوتربازهاست که ضمن نگهداری از تعداد زیادی کیوتر، هر سال نیز تعداد کیوتربازی را که به پرواز در می‌آورد، افزایش می‌دهد. در کل این افزایش تعداد در میان کیوتربازهای تهران و کیوتربازهایی که در سایر نقاط ایران به گروبندی مشغول هستند، روند رو به رشدی را طی می‌کند، به طوری که در سال ۸۸ یک کیوترباز با به پرواز درآوردن ۱۰۱۷ کیوتر در یک گرو، رکورد تعداد کیوتر در گرو را شکست و در همان سال کیوترباز دیگری در یک مهمانی ۱۵۰۰ کیوتر هوا کرد که بیشترین تعداد کیوتربازی بود که تا به آن روز به پرواز درآمده بود. این ارقام امروز به ۱۵۰۰ و ۳۰۰۰ کیوتر رسیده است. این، در حالی است که آقای عشقیار از کیوتربازان قدیمی عنوان می‌کرد اولین گرو خود را در سال ۱۳۱۸ با به پرواز درآوردن ۲۱ کیوتر برگزار کرده و با همان تعداد رکورددار تعداد کیوتربازی در تهران و شهر ری شده بود به گونه‌ای که "از همه جا اومده بودند ببینند چطوری می‌خوام بیست و یک کفتر هوا کنم". اما وضعیت امروز شهرام و کیوتربازهای هم‌ردیف او که نسل جدید کیوتربازها را تشکیل می‌دهند، کاملاً تغییر کرده است.

پیشینه کیوتربازی

کیوتربازی از بازی‌ها و سرگرمی‌های کهن ایرانی است. علی‌رغم ناشناخته بودن سرگذشت کیوتر که انواع و نژادهای مختلف آن تقریباً در تمام نقاط کره زمین پراکنده‌اند (دیگار، ۱۳۸۵: ۲۲۴) ریشه‌های کیوتربازی را می‌توان تا دوران اهلی کردن حیوانات و بهره بردن از کیوترها به عنوان قاصد و نامه‌رسان ردیابی کرد. همچنین در تاریخ و فرهنگ ایران بهره‌گیری از کود کیوترها و استفاده از آن در زمین‌های کشاورزی سابقه‌ای پررنگ دارد که کیوتربازخانه‌های بر جای مانده در شهرها و روستاهای مختلف ایران موید این نکته است (نک: شاردن، ۱۳۷۴: ۷۴۸-۷۴۹؛ المانی، ۱۳۳۵: ۹۹۷-۹۹۸؛ میرزایی، ۱۳۸۲؛ فرهادی، ۱۳۷۲).

استفاده از کیوتر به عنوان وسیله‌ای برای بازی و سرگرمی که به صورت خاص مورد توجه این مقاله است، در ایران و کشورهای همسایه آن سابقه‌ای طولانی دارد. ویلم فلور بر این باور است که این بازی دست‌کم از زمان هخامنشیان وجود داشته است (Floor, 2011: 111). ابن اثیر، بریدن بال کیوترانی را که در اطراف مدینه به پرواز در می‌آمدند، به عنوان یکی از اقدامات

عثمان در هشتمین سال خلافتش ذکر می‌کند (۱۴۱۴: ۲۹۶). جاحظ ضمن اشاره به مسابقات کبوتربازی و جمعیت زیادی که برای تماشای آن بر پشت‌بام‌ها گرد می‌آمده‌اند (۱۳۸۸: ۲۵۶) ارزش کبوتر را به حدی بالا می‌داند که "بهای هیچ حیوان دیگری به این حد نمی‌رسد، نه باز و نه شاهین و نه قوش و نه عقاب و نه قرقاول و نه خروس و نه شتر و نه الاغ و نه قاطر" (جاحظ، ۱۳۸۸: ۲۱۲/۳). همچنین گزارش‌های متعددی از پرداختن شاهان و فرمانروایان به کبوتربازی در دست است؛ از جمله اشتغال پادشاهان و حکمرانانی مانند طاهر بن محمد بن عمرو لیث (۲۸۷-۲۹۶ ق/ ۲۷۹-۲۸۷ ش) فرمانروای سلسله صفاریان (تاریخ سیستان، ۱۳۷۳: ۲۷۵) یا غازان خان حاکم اواخر قرن هفتم هجری (فضل الله همدانی، ۱۹۴۰: ۳۴۸) و یا حسین میرزا پادشاه تیموری (خواندمیر، ۱۳۶۲: ۱۰۰). این علاقه‌مندی در میان پادشاهان تا دوران معاصر و اشتغال شاهان و شاهزادگان قاجار به این سرگرمی ادامه داشته است (سپهبندی، ۱۳۵۰: ۳۸؛ معیر الممالک، ۵۵۹-۵۶۱).

در این مقاله ضمن تمرکز بر کبوتربازی به منزله یک بازی و سرگرمی، گروهی از کبوتربازهای تهرانی مورد توجه خواهند بود که در ادامه مشخصات آنها و وجوه تمایزشان با سایر کبوتربازها شرح داده خواهد شد. اطلاعات ارائه شده بر مبنای مشاهدات در محل و مشاهده مشارکتی برای فهم جهان اجتماعی، مناسبات و ساختار روابط کبوتربازهای تهرانی استوار هستند. برای این منظور ضمن ثبت و بررسی فعالیت‌های این کبوتربازها بر پشت‌بام و چگونگی فعالیت آنها در جهت پرورش و نگهداری کبوترهایشان بیشتر به آن جنبه‌هایی از فعالیت آنها پرداخته می‌شود که در ارتباط با محیط پیرامونشان و در ارتباط با سایر کبوتربازهای دوست یا رقیب، کنش‌های متقابلی را شکل می‌دهند که ضمن جامعه‌پذیر کردن آنها و برساختن جهان اجتماعی‌شان، تحلیل و بررسی آن کنش‌ها ما را به بهترین نحو در فهم این جهان اجتماعی خاص یاری می‌کند. همچنین در این فضا آنها به "جامعه‌پذیری رقابتی" وارد می‌شوند، که از خلال آن "کبوتربازها یک نظم اجتماعی خرد با قواعد و پاداش‌های ناگفته می‌آفرینند" (Jerolmac, 2009: 448). این تحقیق حاصل چهار سال حضور نگارنده در کنار

۱. هر چند در انتها با رویکردی منفی به این سرگرمی، اشتغال به این امور را عامل زوال پادشاهی او به شمار می‌آورد و چنین می‌گوید، "پادشاهی با کبوتربازی دیر نباید".

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

این افراد است. نگارنده طی این مدت، تیر ماه هر سال دست‌کم در پنج گروهی مختلف حضور پیدا کرده و روزهای قبل از گرو و در زمان فعالیت آنها برای آماده ساختن کبوترهایشان در کنارشان حضور داشته و در دیگر ماه‌های سال هم ضمن حفظ ارتباط با آنها، در مراحل مختلف پرورش و نگهداری کبوترها همراه آنها بر پشت‌بام حاضر شده است؛ بخصوص در مواقع خاصی که پشت‌بام به محل تجمع دوستان تبدیل می‌شد، مثلاً نخستین باری که فردی "جوجه‌های تازه سر پر آمده‌اش" را به پرواز در می‌آورد. در این مدت ضمن یادداشت‌برداری از صحبت‌ها و اعمال آنها، از ضبط صوت و دوربین فیلمبرداری برای ثبت توضیحات و اعمالشان استفاده شده است. در جریان این کار توجه نگارنده بیشتر معطوف به ثبت نشانه‌هایی در رفتار و گفتار کبوتربازها بوده که گویای مناسبات موجود میان این افراد باشد. چه، آنها در جریان شکل‌گیری هویت‌شان در این جمع‌ها و در جریان جامعه‌پذیر شدن و مشخص کردن مرزهای گروهی و هویتی خود، عرصه‌هایی از معنا و نمادها و نشانه‌ها را می‌آفرینند که تنها برای خودشان قابل فهم و تفسیر بود و تنها خودشان بودند که با اشراف بر آن ظرایف معنایی توان پاسخ به آن را داشتند.

کبوترباز

کبوتربازها فارغ از همه تفاوت‌هایی که با یکدیگر دارند^۱، با توجه به شیوه فعالیت و اهداف متفاوتشان در نگهداری از کبوتر به دسته‌ها و گروه‌های متفاوتی تقسیم می‌شوند. منظور از کبوترباز در این مقاله همه کسانی نیست که با کبوتر سروکار دارند یا به نگهداری از آن می‌پردازند. بنابراین، در این تحقیق اقدام به دسته‌بندی بین آنها نیز شده تا آن گروه از کبوتربازها که فعالیت‌هایشان در این مقاله مورد توجه قرار گرفته تا حدودی دقیق‌تر مشخص شوند. در مجموع و در نگاهی کلی دسته‌بندی میان افرادی که با کبوتر سروکار دارند، به این صورت است:

۱. آنها را می‌توان از "طبقات" مختلف اجتماعی دانست؛ افرادی با سبک‌های زندگی مختلف، سطح سواد متفاوت، شغل‌های متفاوت، وضعیت‌های مالی متفاوت و ...

۱- نقش‌بازها: این افراد در پرورش و نگهداری کبوتر صرفاً به زیبایی آن اهمیت می‌دهند و توان پرواز کبوتر و مقاومت پرنده در پروازهای طولانی مدت برای آنها مهم نیست. هدف آنها از پرورش کبوتر، به وجود آوردن کبوترهایی زیبا، چه از نظر رنگ و چه از نظر شکل، است (عشقیار، ۱۳۶۹: ۳۷؛ محتاط، بی‌تا: ۳۱۸؛ جعفرزاده، ۱۳۸۵: ۴۴). نقش‌بازها با تن زدن^۱ کبوترهایی از نژادها و رنگ‌های مختلف، کبوترانی زیبا پدید می‌آورند. این کبوترها معمولاً به عنوان پرنده‌گان خانگی که در قفس نگهداری خواهند شد، با قیمت‌هایی زیاد به علاقه‌مندان فروخته می‌شوند.^۲

۲- کبوتربازهایی که کبوترهای پرشی از نوع مسافتی و افقی پرواز دارند. این افراد کبوترهایی با توانایی پرواز طولانی مدت و مسیریابی بالا پرورش می‌دهند و از آنها در مسابقات مسافتی و مسیریابی استفاده می‌کنند؛ مسابقاتی که در آن کبوتربازها کبوترهای خود را در نقطه مشخصی رها می‌کنند و کبوتری که زودتر از دیگر پرنده‌ها به مقصد مسابقه برسد، برنده است.^۳

۳- کبوتربازهایی که کبوترهای پرشی از نوع عمودی پرواز پرورش داده و نگهداری می‌کنند. کبوتربازهایی که در این مقاله در مدت چهار سال مورد مطالعه قرار گرفته اند، به گروه سوم تعلق دارند. آنچه در نظر این افراد مهم است، قابلیت کبوتر در پرواز طولانی مدت و نیز توانایی در بازگشت به خانه است و زیبایی کبوتر، اگر اساساً اهمیتی داشته باشد، در درجه بعدی قرار می‌گیرد.^۴ افرادی هم که در نظر مردم (مشخصاً در تهران) به عنوان کبوترباز شناخته می‌شوند، همین افراد هستند؛ افرادی که بیش از دیگران مصداق ویژگی‌هایی هستند که در باور عمومی به کبوتربازها اطلاق می‌شود، ویژگی‌هایی مانند: گذراندن زمانی طولانی برای رسیدگی به کبوترها، حضور

۱. یا "تن کردن" که جفت کردن دو کبوتر نر و ماده را گویند.

۲. خریداران این کبوترها معمولاً کسانی هستند که از روی علاقه به نگهداری از حیوانات خانگی، کبوترهای نقش را در خانه خود نگهداری می‌کنند. این افراد که غالباً تنها یک یا دو کبوتر نقش دارند، در زمره علاقه‌مندان نگهداری از حیوانات دسته بندی می‌شوند و از جانب کبوتربازها حتی به عنوان نقش‌باز هم شناخته نمی‌شوند

۳. در برخی مناطق به مسابقات مسافتی نیز "گرو" می‌گویند (گوشه‌گیر، ۱۳۷۷: ۶۰).

۴. یکی از کبوتربازها درباره اهمیت زیبایی کبوتر می‌گفت: "کفترباز به روز تو سال کفتر هوا می‌کنه، ۱۱ ماه می‌خواد نگاهش کنه" و به این ترتیب این موضوع را که شماری از کبوتربازها عنوان می‌کردند که زیبایی کبوتر هیچ اهمیتی ندارد و تنها توانایی پرواز آن مهم است، رد می‌کرد.

کیوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کیوتربازها

طولانی مدت بر پشت‌بام، هوا کردن کیوترها با سوت و سرو صدا و احتمالاً ایجاد مزاحمت برای همسایه‌ها. این کیوتربازها با توجه به معیارهایی، قابل تقسیم به چند دسته هستند.

برخی از آنها به پرواز در آوردن کیوتر را صرفاً به عنوان تفنن و نوعی سرگرمی و برای لذت بردن از این عمل انجام می‌دهند و معمولاً تعداد محدودی کیوتر بر پشت‌بام یا در حیاط خانه خود نگهداری می‌کنند. برخی دیگر با کیوتربازهای خود به غریب‌گیری و گرفتن کیوتربازهای دیگر کیوتربازها که از دسته خود جدا مانده‌اند، می‌پردازند. آنها برای این کار در اکثر اوقات سال با دسته‌ای کیوترِ گرسنه و "به فرمان" بر پشت‌بام چشم به راه کیوتری غریب می‌مانند و به محض مشاهده کیوتری تنها و غریب با پاشیدن اندکی دانه به این طرف و آن طرف پشت‌بام، کیوتربازهای گرسنه را "پر می‌دهند" تا با جلب توجه کیوتر غریب او را به نشستن ترغیب کنند. گاه نیز با هوا کردن یک دسته کیوتر و هدایت آنها به سمت کیوتر غریب سعی می‌کنند آن کیوتر را در دسته کیوتربازهای خود بگیرند و با یکدیگر بنشانند.^۱ غریب‌گیری از دید کیوتربازهای تهرانی عملی مذموم است، گرچه ممکن است در عمل خود نیز دست به این کار بزنند. آنها اگر کیوتر غریبی همراه دسته کیوتربازهایشان شود، در صورتی که کیوتر از آن دوستان و آشنایان هم محله باشد، مهر و نشانی^۲ داشته باشد و یا شماره تلفنی روی مهرش و یا حلقه-ای به پایش بسته شده باشد، اغلب آن را به صاحبش باز می‌گردانند و در غیر این صورت، آن را "جلد"^۳ می‌کنند و نگه می‌دارند و در صورت توانایی پرواز حتی ممکن است از آن کیوتر در گرو هم استفاده کنند.^۴ کیوتربازهایی که در این مقاله مورد مطالعه قرار گرفته اند،

۱. در مناطقی نیز مسابقه و رقابت میان کیوتربازها به این صورت انجام می‌شود (نک: گوشه گیر، ۱۳۷۷؛ 96-94: Wills, 2004).

۲. برخی از کیوتربازها برای کیوتربازهایشان نشانه‌هایی می‌گذارند، گاه در زمان جوجه‌گی حلقه‌ای مسی در بالشان می‌کنند و یا یک یا دو بند از یک یا دو انگشت کیوتر را می‌چینند.

۳. اعمالی که طی آن کیوترباز کیوترش را عادت می‌دهد تنها بر پشت‌بام خودش بنشیند.

۴. در همین مورد آقای عشقیار بر این عقیده بود که چنان کیوتری را باید آب و دانه داد و مجدداً رها کرد تا شاید به نزد صاحب اصلی‌اش بازگردد. همچنین برخی از عشقیازها اعتقاد دارند که اینکه کیوتری اینچنین راه خانه‌اش را گم کند و هرز برود، نشانه "خوش سو" نبودن آن کیوتر است و ارزش آن را ندارد که از آن نگهداری شود. پس حتی اگر چنین کیوتری را به آنها بازگردانند، دیگر از آن برای مسابقه و پرواز دادن در روز گرو استفاده نمی‌کنند. خود کسانی هم که آن کیوتر را می‌گیرند، از

"کبوتربازهای حرفه‌ای" نامیده شده‌اند. برای تفکیک و تشریح این افراد می‌توان معیارهای متفاوتی را برشمرد، هرچند ممکن است در مورد هر کدام از آنها تمام این معیارها صادق نباشد و یا معیارها با شدت و ضعف صدق کند. خود کبوتربازها هم به نوعی چنین تفکیکی را میان خود قائل هستند؛ از جمله "عشقباز در مقابل کبوترباز" و یا "کبوترباز در مقابل کبوتردار". در این دسته‌بندی‌ها "عشقباز" یا "کبوترباز" تا حدود زیادی همان افرادی را شامل می‌شوند که "کبوترباز حرفه‌ای" نامیده شده‌اند.^۱ برای قرار گرفتن در این دسته، دارا بودن تعداد قابل توجهی کبوتر از اهمیت زیادی برخوردار است. خود این افراد هم شماری خصایل و منس‌ها، از جمله لوطی بودن، سفره‌دار بودن و داشتن مرام و مروت را از اصول قرار گرفتن در زمره عشقبازان می‌دانند (عشقیار، ۱۳۶۹: ۳۰-۳۶). اما یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و وجوه تمایز این افراد، "گرو بند" بودن آنهاست.^۲ در نهایت، همان‌طور که پیش از این نیز به آن اشاره شد، قرار گرفتن در زمره کبوتربازهای حرفه‌ای به وضعیت و جایگاه کبوترباز در نظر دیگر کبوتربازها نیز بستگی دارد.

برای کبوتربازهای حرفه‌ای نام و نشان و شهرت و اعتبار مهم است. این اعتبار از راه‌های مختلف به دست می‌آید. گاه از طریق داشتن تعداد زیادی کبوتر و رکورددار شدن در این زمینه، گاه داشتن کبوترهایی نژاده و اصیل، گاه با کسب زمان بالا در گرو و پیروزی در

آنجایی که امکان دارد در روز مسابقه هم باز با گم کردن مسیر به خانه بازنگردد و یا به اصطلاح هرز برود، در جوجه کشیدن از آن و به پرواز درآوردنش در گرو با احتیاط رفتار می‌کنند.

۱. در بسیاری موارد به جای کبوترباز از عشقباز استفاده می‌شود، علامی نیز در آیین اکبری به عشقبازی نامیده شدن این کار اشاره می‌کند (علامی، ۱۸۹۳: ۱۵۳). اگرچه امروزه این عنوان واجد بار معنایی متفاوت و وسیع‌تری شده و از همین منظر در میان خود کبوتربازها برای ایجاد و نمایاندن تمایزهای موجود استفاده می‌شود (عشقیار، ۱۳۶۹: ۳۰).

۲. این موضوع از چنان اهمیتی برخوردار است که نگارنده بسیاری از کبوتربازهای غریب‌گیر یا کسانی را که به صورت تفننی تعدادی کبوتر در خانه خود نگهداری می‌کنند مشاهده کرده که به‌رغم داشتن کبوتر هرگز حتی به عنوان بیننده هم در هیچ گرویی شرکت نکرده بودند و مشتاق وصف گروه‌های مورد بررسی در این مقاله بودند و با نهایت اشتیاق و علاقه و لذت بسیار، توصیفات ارائه شده درباره چگونگی هوا کردن کبوترها و حضور میهمانان و محل نگهداری آن همه کبوتر را می‌شنیدند.

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

گروه‌های متعدد و یا لوطی و سفره‌دار بودن و خصایل پهلوانی داشتن. در نهایت، ویژگی این افراد را به‌سختی می‌توان بر اساس ملاک‌ها و معیارهای سراسر و دقیق و عینی بیان کرد. به عبارت بهتر، این افراد دارای نوعی سرمایه نمادین هستند. سرمایه نمادین به عنوان نوعی دارایی که "به واسطه آن، دسته‌ای از اعضای اجتماع درک شود که مقولات فاهمه‌شان چنان است که آنها را قادر می‌سازد این دارایی را بشناسند (یعنی آن را ببینند) و به رسمیت بشناسند (یعنی برای آن ارزش قائل شوند)... دقیق‌تر بگوییم، سرمایه نمادین شکلی است که هر نوع سرمایه به خود می‌گیرد وقتی از رهگذر مقولات فاهمه‌ای درک می‌شود که محصول ذهنی شدن تقسیم‌بندی‌ها و تضادهایی است که در ساختار توزیع آن سرمایه وارد شده است" (بورديو، ۱۳۸۱: ۱۵۴-۱۵۵).

گرو

گرو مسابقه‌ای است میان دو یا چند کبوترباز. مدتی قبل از تیرماه کبوتربازها روزی را برای رقابت و به پرواز در آوردن کبوترهای خود معین می‌کنند. سپس در روز تعیین شده هر کبوترباز بر پشت‌بام خود کبوترهایش را به پرواز در می‌آورد و داورهای حاضر بر پشت‌بام، زمان پرواز هر کبوتر را یادداشت می‌کنند تا در انتها، کبوتربازی که کبوترهایش به صورت میانگین مدت زمان بیشتری در آسمان بودند، برنده شود و مبلغ شرط را ببرد. "گرو"ها در تیرماه برگزار می‌شود. طرفین مسابقه معمولاً پیش از آن در جلسه‌ای به بحث می‌نشینند و بر مبنای توافقات صورت گرفته در مورد جزئیات مسابقه قراردادی می‌نویسند که موارد زیر در آن قید می‌شود:

در ابتدا نام طرفین گرو و محلی که هر کدام در آن کبوترهایشان را به پرواز در خواهند آورد و سپس تعداد کبوترهایی که برای گرو به پرواز در خواهند آورد مشخص می‌شوند. این مورد معمولاً از پیش و از طریق پیغام‌هایی که برای یکدیگر فرستاده‌اند، معلوم است.^۱ مبلغی

۱. یک یا چند کبوتر هم با عنوان "قوش بر" قید می‌کنند و اضافه بر تعداد کبوتر گرو به پرواز در می‌آورند تا اگر پرنده‌ای شکاری، کبوتری را در روز گرو شکار کرد، زمان به دست آمده توسط آن کبوترهای اضافه جایگزین کبوتر شکار شده شود و در صورتی که همه کبوترها سالم به پشت‌بام خود بازگردند، به تعداد کبوترهای قوش بر زمان آخرین کبوترهای نشسته را به حساب نمی‌آورند.

که بر سر آن رقابت می‌کنند^۱ و نیز روز مسابقه با توافق طرفین تعیین و در قرارداد نوشته می‌شود. معمولاً دو کبوترباز برای یکسان شدن شرایط مسابقه در یک روز کبوترهایشان را به پرواز در می‌آورند که این موضوع، یعنی مسابقه همزمان، بر جذابیت و هیجان مسابقه نیز می‌افزاید. اما با توجه به اینکه در حال حاضر بسیاری از گروه‌ها بین دو شهر مختلف و یا نواحی مختلف آب و هوایی یک شهر بسته می‌شوند و در عمل رعایت یکسانی شرایط آب و هوایی برای گرو غیرممکن است، برخی از گروه‌ها در دو روز مختلف برگزار می‌شود.^۲

در هر گرو تعدادی کبوتر را هم به صورت "گت بسته" بر پشت‌بام رها می‌کنند که به عنوان کبوتر "زیرپایی" شناخته می‌شوند. گاه زمان رها کردن کبوترهای زیرپایی هم در قرارداد ذکر می‌شود.^۳ از دیگر موارد ذکر شده در قرارداد محل رها کردن کبوترهای زیرپایی است و مشخص می‌کنند که چه تعداد از آنها کف پشت‌بام و چه تعداد روی سقف گنجه‌ها رها شوند.^۴ کارکرد این کبوترها آن است که کبوترهای در حال پرواز را به زودتر نشستن تحریک کنند. اصولاً کبوترها، در دسته‌ها و تیپ‌های چند ده تایی به پرواز خواهند پرداخت. این دسته‌ها در ارتفاع‌های مختلفی پرواز خواهند کرد و هر چه کبوترهای دسته‌های پایین‌تر زودتر بنشینند، کبوترهای بالایی هم زودتر ریزش خواهند کرد. به عبارتی، در روز گرو صاحب کبوتر نه تنها مجاز نیست کبوترهایش را بترساند و آنها را برای طولانی‌تر پرواز کردن تحریک کند، بلکه حتی امکان نشستن زودتر آنها را هم فراهم می‌کند. در این شرایط است که کبوتر باید تا حد توان مقاومت کند و به پرواز ادامه دهد. هر حرکتی را که موجب ترسیدن و بیشتر پریدن کبوتر شود، "سیاهی کردن" یا "سیاهی دادن" می‌نامند؛ اعمالی از جمله ایجاد سروصدا، سوت

۱. معمولاً در قرارداد بین کبوترهای صبحی - کبوترهایی که تا قبل از ساعت ۱۲ می‌نشینند - و کبوترهای بعد از ظهری -

کبوترهایی که بعد از آن ساعت می‌نشینند - تفاوت قائل می‌شوند و برای هر کدام مبلغی جداگانه تعیین می‌شود.

۲. به عنوان نمونه می‌توان به گروی آقایان "ج" و "م" در سال ۸۶ و گروی سال ۹۱ آقای "ج" با آقای "ک" در قم اشاره کرد که در هر دو سال رقبا در دو روز متفاوت کبوترهایشان را به پرواز درآوردند. گاه برخی عوامل خارجی نیز بر تعیین روز گرو تأثیر می‌گذارد. مثلاً کسی که در سال‌های قبل برای کبوتربازی نکردن تعهد داده بود، گروی خود را در روز میلاد امام زمان برگزار کرد که به این ترتیب امکان پوشش دادن تجمع افراد در جشن نیمه شعبان باشد.

۳. به عنوان مثال معین می‌کنند که ده دقیقه بعد از هوا کردن کبوترها و با نظر داوران کبوترباز باید کبوترهای زیرپایی را بر پشت‌بام رها کند.

۴. اهمیت این موضوع از آن جهت است که کبوترهای زیرپایی باید جایی رها شوند که کبوترهای در حال پرواز معمولاً و بر حسب عادت در آنجا فرود می‌آیند تا به صورت کامل در دید کبوترهای در حال پرواز باشند.

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

زدن، ترقه زدن و یا تکان دادن پارچه‌ای رنگی و موارد نظیر آن. گاه ممکن است رنگ لباسی که کبوترباز می‌پوشد یا حتی رنگ کبوترهای زیرپایی به عنوان سیاهی مورد اعتراض داورها قرار بگیرد.^۱ سیاهی کردن در روز گرو ممنوع است و گاه موجب برهم خوردن آن می‌شود.^۲ این موضوع اگر هم موجب برهم خوردن گرو و بازنده اعلام شدن کبوترباز نشود، موجب بدنامی و بی‌اعتباری او خواهد بود.

"دوره قُرُق" بودن، یا نبودن گرو از دیگر شروطی است که در قرارداد ذکر می‌شود. اگر مسابقه‌ای دوره قرق باشد به این معناست که تا فاصله ذکر شده در قرارداد هیچ کبوترباز دیگری حق به پرواز درآوردن کبوترهایش را ندارد. شرط "پای دون و آب" از دیگر شروطی است که در قرارداد قید می‌شود. اگر گرویی "پای دون و آب" داشته باشد، نماینده‌های هر کدام از طرفین از چند روز قبل از گرو - که تعداد روزهای آن هم با توافق طرفین مشخص می‌شود - بر پشت‌بام حریف حاضر می‌شوند و بر رسیدگی به کبوترها و آب و غذا دادن به آنها نظارت می‌کنند تا اتفاقی خلاف توافقات صورت نگیرد و کبوترباز با استفاده از مواد نیروزا پرنده‌هایش را تقویت نکند. ممنوعیت استفاده از دان خیس و آب دادن در ظروف سرباز و ظروفی غیر از ظروف مخصوص آبخوری کبوترها^۳ از دیگر شرایطی است که این نماینده‌ها وظیفه نظارت بر انجام آنها را بر عهده دارند.

مدت زمانی که هر کبوترباز فرصت دارد کبوترهای خود را به پرواز درآورد نیز از دیگر شرایطی است که بر مبنای توافق طرفین در قرارداد ذکر می‌شود. گروها ساعت شش صبح آغاز می‌شود و از آن ساعت و به مدت مقرر (که معمولاً چند دقیقه است) کبوترباز به تنهایی یا با

۱. مثلاً اگر تعداد زیادی از کبوترهای زیرپایی به رنگ‌های تیره و دارای خال‌های سیاه باشند (قاره، پلنگ، زاغ، پشت سیاه، شازده سیاه و ...) خود می‌تواند عامل به هراس افتادن کبوترها و به نوعی سیاهی باشد. در یک مورد شاهد اعتراض به چنین موضوعی بودم، اما این اعتراض بیشتر به صورت کنایه بود و به بهم خوردن گرو نینجامید، چنانکه خود داوری هم که این مسئله را به صاحب کبوترها گفته بود، بعد از رفتن او به من گفت: "به مشت سیاه ریختن اون رو، منم بهش گفتم که خیال نکنه هالو گیر آورده".

۲. در گرو آقای "ع" در تیرماه ۱۳۸۸ صلوات‌های بلندی از جانب میهمانان فرستاده می‌شد، بخصوص هنگامی که کبوترها نزدیک پشت‌بام می‌شدند و در حال نشستن بودند. این موضوع از جانب داورها به عنوان سیاهی تشخیص داده شد و گرو باطل شد.

۳. ظروف آبخوری مخصوص کبوتر ظروفی سر بسته است و الزام به استفاده از آنها و ممنوعیت آب دادن در تشت برای آن است که کبوترباز نتواند مواد نیروزا را چنان به دیواره‌های تشت بمالد که به خورد آن برود و آنگاه با یک یا دو بار شستن هم از دیواره‌ها زوده نشود و آب خوردن در آن ظرف موجب تقویت و دوپینگ کبوترها شود.

کمک بومدارش، یا تعدادی از دوستانش کبوترها را با حرکت چوبی که گاه تکه‌ای پارچه به انتهای آن بسته شده و یا با ایجاد صدا به پرواز در می‌آورد. در برخی موارد رقبا توافق می‌کنند که اگر در این زمان کبوتری در همان اطراف "هرز نشست"، کبوترباز کبوتر دیگری را به جای آن هوا کند. تمام کبوترهایی که در روز گرو به پرواز در می‌آیند، شب قبل از گرو با حضور نماینده‌ای از طرف حریف و به وسیله مه‌ری که صرفاً در اختیار آن نماینده است، مهر می‌شوند. هدف از مهر کردن این است که داورها پس از پایان گرو براحتمی بتوانند تشخیص دهند که کبوترهایی که نشسته‌اند و زمانشان ثبت شده است، همان کبوترهایی هستند که صبح به پرواز درآمده‌اند و کبوتری غریب در میان آنها نیست. در مواردی که محل برگزاری گرو باغی باشد که اطرافش فضای باز وجود دارد، محل اسکان میهمانان هم در قرارداد ثبت می‌شود. برای این منظور معمولاً فاصله مشخصی از مکان کبوتربازی را قید می‌کنند و با توجه به این نکته که کبوترهای هر کبوترباز از کدام جهت می‌نشینند، چنین مقرر می‌شود که میهمانان باید در جهتی خلاف آن مستقر شوند تا حضور تعداد زیادی افراد که برای کبوترها امری غیر عادی است، در مسیر نشستن کبوترها موجب ترسیدن و رمیدن آنها نشود.

پس از هوا کردن کبوترها، کبوترباز پشت‌بام را ترک می‌کند و به میان میهمانان می‌رود و از آن پس پشت‌بام در اختیار داورها قرار دارد^۱. بر هر پشت‌بام سه داور حضور دارند؛ یک داور از طرف هر کدام از طرفین مسابقه و یک داور وسط که در صورت بروز اختلاف میان آن دو داور دخالت می‌کند. همچنین هر کدام از این سه داور یک نفر "نویسنده" همراه دارند که وظیفه نوشتن زمان نشستن کبوترها را بر عهده دارد. نویسندگان مدت زمان پرواز هر کبوتری را که می‌نشینند، یادداشت می‌کنند و در انتها زمان همه کبوترهای نشسته را با یکدیگر جمع و بر تعداد کل کبوترهایی که به پرواز درآمده‌اند، تقسیم می‌کنند^۲ تا کبوترباز برنده مشخص شود.

۱. در تمام موارد مورد مطالعه این مقاله، بومدار کبوترباز بر پشت‌بام می‌ماند تا هم از داورها پذیرایی کند و هم با اجازه آنها کبوترهای نشسته را جا کند و هم با توجه به آشنایی کاملش با کبوترها در تماس تلفنی با کبوترباز او را از اوضاع پشت‌بام و وضعیت پرواز کبوترها مطلع کند.

۲. در صورتی که در آخرین مراحل آماده‌سازی کبوترها در روز قبل از گرو برخی از کبوترهای یک کبوترباز ضعیف عمل کنند، ممکن است کبوترباز تصمیم به کنار گذاشتن آنها بگیرد و گرو را با تعداد کمتری کبوتر نسبت به آنچه در قرارداد مقرر شده، شروع کند. در آن صورت، زمان آن تعداد کبوتر صفر منظور خواهد شد. با این

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

یکی از مهم‌ترین مواردی که داورها باید درباره آن قضاوت کنند و گاه به اختلاف و حتی درگیری هم منجر می‌شود، "پریده یا نپریده" بودن کبوترهاست. در روز مسابقه اگر کبوتری در جایی غیر از پشت‌بام خود بنشیند، "هرز" نامیده شده و زمانش صفر محسوب می‌شود. اگر این اتفاق به صورتی بیفتد که کبوتر جایی در دیدرس داورها هرز بنشیند، اختلافی پیش نخواهد آمد. اما گاه ممکن است کبوتر جایی خارج از دیدرس داورها مدتی بنشیند و سپس دوباره پرواز کند و همراه دیگر کبوترها به خانه خود برگردد. این کبوتر را "نپریده" می‌گویند. تشخیص این موضوع بر عهده داورهاست و آنها باید با توجه به خبرگی و مهارت خود و از روی خصوصیات ظاهری کبوتر تشخیص دهند که آیا این کبوتر می‌تواند ساعات زیادی پریده باشد یا نه. این مشکل در مناطق شهری به صورت حادثه‌تری بروز می‌کند، چرا که در شهرها و با وجود آپارتمان‌ها و بناهای بلند دیگر در اطراف خانه کبوترباز، در صورت نشستن کبوتر در جایی دور از خانه، امکان دیده شدن آن توسط داورها و اطرافیان نیست و تشخیص "از هرز آمده بودن کبوتر"ها به مهارت داور بستگی دارد و در صورت بروز اختلاف نظر میان داورها، میانجی‌گری و دادن نظر نهایی بر عهده داور وسط است. از جانب دیگر در فضاهای باز، مانند باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی و مکان‌های خارج شهر، با وجود اینکه بناهای مرتفع وجود ندارد و هر کبوتری که هرز بنشیند تا فواصل زیاد قابل مشاهده است، مشکل دیگری ممکن است پیش آید و آن اینکه صاحب کبوترها، کبوتر "هرز نشسته" را "گردن نگیرد"؛ یعنی نپذیرد که آن کبوتر متعلق به اوست. به همین منظور ممکن است بارها پیش آید که نماینده‌هایی از طرف کبوتربازها سراغ کبوترهای هرز نشسته در فواصل دور و نزدیک بروند تا بررسی کنند که آیا کبوتر نشسته در آن محل متعلق به آن خانه و جزو کبوترهای هوا شده برای آن گرو هست، یا

عمل اگرچه در ظاهر میانگین زمانی کبوترها پایین خواهد آمد، اما در عمل می‌تواند به نفع کبوترباز تمام شود. چون کبوترها، بخصوص هنگامی که به تعداد زیاد به پرواز در می‌آیند، به صورت "تیپی" پرواز می‌کنند و اگر در یک تیپ، کبوترهای "هم کول" در یک سطح آمادگی نباشند، پرواز کل تیپ را با مشکل مواجه می‌کند. همچنین اگر تعدادی از کبوترهای ضعیف زودتر بنشینند، بقیه هم به نشستن ترغیب می‌شوند و زودتر از آنچه معمولاً پرواز می‌کنند، "می‌ریزند". بنابراین با حذف کبوترهای ناآماده، کبوترباز از این اتفاق جلوگیری می‌کند.

نه.^۱ در همه این موارد، میزان رفاقت داوران و دو رقیب با هم و همچنین میزان حساسیت مسابقه و رجزخوانی‌ها و برخوردهایی که پیش از مسابقه وجود داشته و وضعیت کبوترهای در حال پرواز و نزدیک بودن رقابت آنها در روابط میان داورها و دقت آنها و جدیت در برخوردها مؤثر است. در آرام‌ترین شرایط هم روابط داورها و حرف‌های رد و بدل شده میان آنها از جملات طعنه‌دار و کنایه‌آمیز خالی نیست؛ جملاتی که گرچه ظاهراً در قالب شوخی و با خنده بیان می‌شوند، اما کاملاً جدی گرفته می‌شوند و از همین رو در اولین فرصت پاسخ داده خواهند شد.

در انتهای مسابقه و برای تایید نتیجه، داور حریف "مهرها را پس می‌گیرد" و مهرداد بودن یا نبودن کبوترهای نشسته و "جا شده" را یک به یک بررسی می‌کند تا ببیند همان کبوترهایی که روز قبل مهر شده بودند، بازگشته‌اند یا کبوتر غریبی هم میان آنها بوده است.

اهمیت گرو

برای کبوتربازهایی که کبوتر پرشی نگه می‌دارند، گرو اهمیت فوق‌العاده زیادی دارد. کبوترباز یک سال با تمام توان و صرف هزینه‌های زیاد از کبوترهایش نگهداری می‌کند تا آنها را برای پروازی خوب در روز گرو آماده کند. اهمیت گرو زمانی بیشتر مشخص می‌شود که بدانیم هر کبوترباز در هر سال تنها در یک گرو شرکت می‌کند و چگونگی عملکرد کبوترهایش در همان یک روز ضامن اعتبار یا بی‌اعتباری او در یک سال پس از آن خواهد بود. طی دوره انجام پژوهش حاضر تنها دو بار این اتفاق رخ داد که دو گرو در یک سال توسط یک نفر برگزار شود. در این مورد کبوترباز گرو اولش را باخته بود و با توجه به داشتن تعداد زیادی کبوتر و تمکن مالی و توان برگزاری گروی مجدد، برای کمرنگ کردن باخت اولیه، گروی دیگری را ترتیب داده بود تا شاید با برد در گروی دوم اندکی از اعتبار از کف رفته را به دست آورد.

همچنین کبوتربازها در صحبت‌های خود عبارت "کبوتر هوا کردن" را تنها به معنای هوا کردن کبوتر در روز گرو به کار می‌برند؛ گویی در مواقع دیگر سال که کبوتر پرواز می‌دهند، "کبوتر

۱. در این مورد رنگی که در روز گرو به زیر دم یا زیر کت‌ها و یا زیر گردن کبوتر می‌زنند، کمک می‌کند از روی زمین و از فواصل دور کبوتری را که از کبوترهای هوا شده برای گروست، از کبوترهای غریبه تشخیص دهند.

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

هوا کردن" نیست و البته در واقع هم چنین است، چرا که آنها کبوترهای آماده و خوبشان را تنها در تیرماه هوا می‌کنند و کبوتربازی آنها در دیگر مواقع سال نیز بخشی از مراحل آماده‌سازی و تمرین دادن کبوترها برای روز گروست.

در سال‌های اخیر، یکی از مسائلی که در جریان گروها و در برخورد با کبوتربازها مورد انتقاد و اعتراض بسیاری از آنها بوده، اهمیت یافتن پول و بالا رفتن مبالغ گروست. آنها گاه این مطلب را با این عنوان نقد می‌کنند که کبوتربازی به قمار و قماربازی تبدیل شده است (عشقیار، ۱۳۶۹: ۱۵۳) و گاه حتی از زیاد شدن تعداد کبوترهایی که در گروها به پرواز در می‌آیند گله می‌کردند که خود به طور غیرمستقیم به اهمیت یافتن پول و تعلق یافتن این سرگرمی به افراد پولدار اشاره دارد؛ چرا که برای به پرواز درآوردن تعداد زیادی کبوتر باید حدود یک و نیم تا دو برابر آن تعداد کبوتر در اختیار داشت و هزینه خوراک آنها و نگهداری از آنها بسیار سنگین خواهد شد.

برگزاری گرو را می‌توان نوعی مناسک به شمار آورد؛ مناسکی جمعی که از طریق آن ضمن تثبیت و استمرار هنجارها و ارزش‌های مورد قبول جمع، تحولات آن ارزش‌ها نیز کنترل و هدایت می‌شود و مانند بسیاری موقعیت‌های مناسکی دیگر "ارزش‌ها، نگرش‌ها و باورهای ناآشکار از خلال آنها مشاهده‌پذیر می‌شود" (Simms: 2005). مناسکی که نه تنها خصلتی کارکردی ندارد، بلکه بر اساس انگاره‌ای قائل به اصالت وجود نیز قابل تحلیل و درک نیست. به عبارتی این موضوع که "درباره چه چیزی" و یا "به چه منظوری" مناسک اجرا می‌شود، گرچه می‌تواند روشن‌گر و توضیح‌دهنده جنبه‌ها و ابعادی از مناسک باشد، اما بسیاری موارد را نیز از نظر دور خواهد کرد. این مناسک قواعد و اصولی دارد که در بسیاری موارد شناختی و ادراکی هستند. شرکت‌کنندگان در مناسک به واسطه ادراکی پیشینی، حاصل از حضور در حوزه‌ای که مناسک تثبیت‌کننده و انتقال‌دهنده ارزش‌های آن است، توانایی شناختی حضور در مراسم را می‌یابند و آنگاه به "فراست" عمل در آن میدان دست می‌یابند؛ فراستی که راهنمای اعمال آنهاست و مانع چپ و راست دیدن‌های بی‌حاصل آنها می‌شود (بوردیو، ۱۳۸۰: ۲۰۵). به این ترتیب، آنها نه تنها نشانه‌های محیط اطراف را درک و دریافت می‌کنند، بلکه خود دست در دست یکدیگر و در درون ساختارهای مناسک می‌آموزند، می‌آموزانند و یا حتی بر علیه ساختارها بر می‌آشوبند.

تعاملات کبوتربازها حول برگزاری گرو

چنان‌که در شرح "گرو" توضیح داده شد، این اتفاق برای کبوتربازهای حرفه‌ای و گروبندها مهم‌ترین اتفاقی است که به تمام فعالیت‌های مرتبط با کبوتر و کبوترداری آنها جهت می‌دهد. در همین راستا گرو و آماده کردن کبوترها برای گرو، بر شکل‌گیری جمع‌های دوستانه و نیز جهت دادن به مباحث و جدلهایی که در جمع‌های کبوتربازها مطرح می‌شود، تأثیر مستقیم دارد. بنابراین باید به این نکته توجه داشت که تجمعات و تعاملات کبوتربازها حتی اگر به صورت مستقیم به گرو مربوط نباشد، منعکس‌کننده تمام آن ارزش‌ها، معانی و نمادهایی است که از خلال رقابتی که در روز گرو تبلور می‌یابد، شکل گرفته و از جانب افراد پذیرفته شده است.

روابط رقبا تا ثبت قرارداد

کبوتربازها تمام فعالیت‌های یکدیگر را زیر نظر دارند؛ بخصوص آنهایی که رقیب یکدیگرند. کبوتربازها در جمع‌ها و حلقه‌هایی جدا از هم فعالیت می‌کنند. عوامل هویت‌ساز و انسجام‌بخش گوناگونی به این حلقه‌ها شکل می‌دهد؛ عواملی مانند جایگاه فرهنگی و اجتماعی آنها، تمکن مالی آنها و نیز همشهری یا هم‌محله‌ای بودن که یکی از قوی‌ترین عناصر هویت‌بخش است. کبوتربازهایی که بر اساس هر کدام از این عوامل در یک گروه قرار می‌گیرند، نه تنها هرگز با یکدیگر وارد رقابت نمی‌شوند، بلکه حتی در دوره‌م‌نشینی‌ها و تجمع‌های گروه‌های رقیب و مخالف شرکت نمی‌کنند. بر همین مبنا، حضور یک کبوترباز در دو یا چند جمع مختلف به این شرط امکان‌پذیر است که آن جمع‌ها و مشخصاً افرادی که به نوعی میدان‌دار و بزرگ آن جمع‌ها شناخته می‌شوند، خود با یکدیگر درگیر رقابت، اختلاف و یا دشمنی نباشند. علی‌رغم اینکه رقبا ممکن است طی سال با یکدیگر برخوردی نداشته باشند، از طریق واسطه‌هایی، مستقیم و یا غیرمستقیم، حرف و پیام خود را به گوش یکدیگر می‌رسانند. همین نوع روابط اغلب بهانه شروع رقابت می‌شود.

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

کسانی که جایگاه بالاتری دارند^۱، معمولاً با در نظر گرفتن شأن و جایگاه خود به دیگران و بخصوص افرادی که دارای جایگاه نازلی هستند، پیشنهاد گرو نمی‌دهند، مگر زمانی که پیشنهاد نه به یک فرد بلکه به صورت عام مطرح شود. این امر در جمع‌هایی صورت می‌پذیرد که کبوترباز از حضور دوستان و یا نزدیکانی از کبوتربازهای رقیب اطلاع دارد و می‌داند که آنها حرف‌های مطرح شده در آن جمع را به گوش سایر کبوتربازها خواهند رساند. کبوترباز رجز می‌خواند، حریف می‌طلبد و اعلام می‌کند که حاضر است گرو ببندد^۲ و به این ترتیب همه این جدال‌ها و کری‌خوانی‌ها به روزی ختم می‌شود که دو حریف در خانه یکی از آنها و یا جایی دیگر به ثبت قرارداد می‌نشینند^۳. رقبا ظاهری لوطی‌منشانه و میهمان‌نوازانه می‌گیرند اما بار تأثیر همه حرف و حدیث‌ها، پیغام‌ها و رجزهای گفته و شنیده شده، در گفتار و اعمال آنها به‌روشنی مشخص است و همین امر است که چون آتشی زیر خاکستر گاه به اشاره‌ای شعله‌ور می‌شود و جلسه را به درگیری و نزاع می‌کشاند.

از دیگر موارد مؤثر در انتخاب رقیب این است که فرد به سراغ رقیب سال قبل خود می‌رود؛ رقیبی که برنده گرو بوده است. به عبارتی، دو کبوتربازی که در یک سال با یکدیگر گرو می‌بندند، سال بعد رقبای بالقوه یکدیگر به حساب می‌آیند. بازنده سال قبل برای ترمیم حیثیت صدمه دیده‌اش و برنده برای تثبیت جایگاه‌اش مجدداً با یکدیگر وارد رقابت می‌شوند^۴.

۱. آقای عشقیار که خود در سن بالای ۹۰ سالگی به سر می‌برد، سن و سال را یکی از مهم‌ترین عوامل در تعیین جایگاه کبوتربازها می‌داند و پیشنهاد گرو دادن از جانب جوانان به کهنسالان را امری مذموم به شمار می‌آورد که در سال‌های اخیر و با کم‌رنگ شدن اصالت کبوتربازی بیشتر رخ می‌دهد.

۲. در سال‌های اخیر برخی از کبوتربازها روی وبلاگ‌ها یا وبسایت‌های خود این مطلب را اعلام می‌کنند و ضمن مشخص کردن تعداد کبوتری که برای گرو در نظر گرفته‌اند، روز معینی را هم برای دور هم جمع شدن و قرار و مدار گذاشتن و ثبت قرارداد تعیین می‌کنند.

۳. در سال‌های اخیر اولین عاملی که در این رجزخوانی‌ها و هم‌آوردطلبی‌ها مطرح می‌شود و نمایاننده قدرت و توانایی کبوترباز است، تعداد کبوتری است که او هوا خواهد کرد و به این ترتیب، کبوترباز هرکس را که توان آماده کردن و به پرواز درآوردن آن تعداد کبوتر را دارد، به مبارزه می‌طلبد.

۴. در این مورد آقای عشقیار تأکید داشت که فرد برنده هرگز به فرد بازنده پیشنهاد نخواهد داد و از رسم و یا قاعده‌ای می‌گفت که طبق آن کسی که دو سال پیاپی به یک شخص ببازد، دیگر مردود است و سال سوم نمی‌تواند به آن فرد پیشنهاد گرو بستن و رقابت بدهد. همچنین اگر فرد بازنده به کسی که در سال قبل از او برده،

تجمع کبوتربازها در جریان پرورش و آماده‌سازی کبوترها

کبوتربازها در جریان آماده‌سازی کبوترها تنها نیستند. آنها همیشه از همراهی گروهی از دوستان خود بهره می‌برند. طبیعتاً تعداد این همراهان با توجه به جایگاه کبوترباز و نیز تعداد کبوترهای او می‌تواند متفاوت باشد. در کلی‌ترین حالت، این همراهان را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد. اولین گروه کسانی هستند که برای او کار می‌کنند که شامل کارگرها یا بومدارها می‌شوند. کارگرها به امور ساده‌ای چون نظافت و غذا دادن به کبوترها و یا پذیرایی از میهمانان می‌پردازند و سررشته‌چندانی در کبوتربازی ندارند^۱. بومدارها افرادی مجرب و آگاه به مسائل مرتبط با کبوتر و بخصوص وضعیت کبوترهای فردی که برایش کار می‌کنند، هستند.

دومین گروه همراهان را دوستان دور و نزدیک کبوترباز تشکیل می‌دهند؛ دوستانی که با توجه به نوع مناسبات و میزان صمیمیت و نزدیکی به کبوترباز حضورشان در خانه و پشت‌بام او و همکاری‌شان در پرورش کبوترهایش کمتر یا بیشتر می‌شود. نوع روابط و مناسبات این افراد با کبوترباز بسیار متنوع است. گروهی از آنها آشنایانی هستند که صرفاً در روزهای خاص، بخصوص روزهای قبل از گرو، زمان کوتاهی به پشت‌بام کبوترباز سر می‌زنند. گروه دیگری از همراهان کبوترباز دوستانی صمیمی و هم‌سن و سال و هم‌رتبه با کبوترباز هستند که حضورشان پررنگ‌تر و مداوم است و در فضایی دوستانه‌تر و برابرتر با کبوترباز معاشرت می‌کنند. اما آنچه بخصوص در مورد کبوتربازانی که در میان گروه و یا جمعی جایگاه مرکزی دارند رخ می‌دهد، حضور اطرفیانی است که تحت روابط مشخصی از قدرت در کنار کبوترباز و یا به نوعی زیردست او قرار می‌گیرند. این افراد اگرچه در عمل مانند کارگران یا بومدار برای کبوترباز کار نمی‌کنند، گاه جوانان و هم‌محله‌ای‌هایی هستند که به عنوان همراهان کبوترباز و

پیشنهاد گرو بدهد و فرد برنده قبول نکند، برنده باید مبلغی را که در سال قبل برده به بازنده بازگرداند. گویی با شانه خالی کردن از رقابت در سال دوم بازنده محسوب می‌شود.

۱. گاه پس از مدتی کار کردن برای یک کبوترباز، با آموخته‌های خود می‌توانند به کبوتربازی بپردازند و یا با ارتقا جایگاه به عنوان بومدار برای کسی کار کنند.

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

"نوجه" های او شناخته می‌شوند و در جمع‌های مختلف به عنوان حامی او حضور پیدا می‌کنند و در صورت در گرفتن بحث و حتی درگیری به حمایت از او بر می‌خیزند.^۱

در مجموع، در تمام موارد ذکر شده نوعی روابط قدرت بین افراد حکمفرماست. آن‌طور که از اظهارات و بیان خاطرات کهنه‌کبوتربازان به دست می‌آید، این نوع از روابط همواره برقرار بوده است، اما در سال‌های اخیر مشخصات و مناسبات این افراد و اطرافیانشان دستخوش تغییر شده است؛ تغییری که از مجموعه تغییراتی متأثر است که در کبوتربازی به وجود آمده و آن را به اجمال می‌توان در افزایش یافتن تعداد کبوترها، افزایش چشمگیر هزینه‌های این کار، اهمیت بیش از پیش پول در این میان و جایگزین شدن شماری از ارزش‌ها و سرمایه‌های نمادین پیشین با سرمایه‌های مادی کنونی صورت‌بندی کرد. امروزه بسیار مشاهده می‌شود که افراد مسن و حتی کبوتربازهایی که شاید سابقه کبوتربازی و تبحرشان در این کار بیش از کبوتربازی است که جایگاه اصلی و مرکزی یک جمع را داراست، در کنار او و در مقام و مرتبه‌ای پایین‌تر از او قرار می‌گیرند و این همه با یک عامل جبران می‌شود و آن ثروتمند بودن آن شخص است.

تجمع این افراد در خانه و پشت‌بام کبوترباز در روزهای قبل از گرو به اوج خود می‌رسد؛ روزهایی که برای کبوترباز و نزدیکانش با التهاب و حساسیت بسیاری همراه است. در چنین روزهایی در خانه کبوترباز از ابتدای صبح رفت و آمد جریان دارد. این دوستان و علاقه‌مندان در مدت حضور خود گاه فقط نظر می‌دهند و گاه آستینی هم بالا می‌زنند و در کارها کمک می‌کنند. اما به غیر از این افراد و نیز غیر از خود کبوترباز و بومدار و کارگروهای دیگرانی هم هستند که تمام وقت می‌مانند و پس از پوشیدن لباسی که یکی از آنها آن را لباس فرم کفتربازی می‌نامید، به کمک کبوترباز می‌پردازند. در همین حال و به تناسب میهمانانی که می‌آیند و می‌روند، جمع‌هایی شکل می‌گیرد. در همه جمع‌ها بحث اصلی، کبوتر و کبوتربازی است؛ یا از خاطرات گذشته صحبت می‌شود یا ذکری از وضعیت دیگر کبوتربازها به میان می‌آید. میهمانان

۱. برخی از این افراد کبوترهای خود را هم که به علت مشکلات زندگی آپارتمان‌نشینی یا دلایل دیگر امکان نگهداری در خانه خود را ندارند، به نزد کبوترباز می‌آورند. در غیر این صورت نیز در مواقع مختلف شماری از کبوترهای خوب خود را برای استفاده در روز گرو و نیز جوجه کشیدن به او می‌دهند.

۲. شلواریک و عرق‌گیر رکابی.

گذری اغلب در یک روز به چندین پشت‌بام سر می‌زنند و به همین دلیل اخبار تازه‌ای به همراه دارند. همچنین از گروه‌های برگزار شده در روزهای قبل و یا در حال برگزاری در همان روز هم خبرهایی می‌رسد. مرزها بخوبی مشخص است. حاضران در این روز و بر پشت‌بام از دوستان کبوترباز هستند و بالطبع کمتر رابطه‌ای با رقبای او، بخصوص رقبایی که رقابت آنها در سال‌های قبل به درگیری و ایجاد خصومت انجامیده، دارند. شوخی‌ها و تکه‌پرانی‌های برخی از حاضران است که اندکی از سنگینی فضا می‌کاهد. اگر کبوترها در وضعیت مناسبی نباشند و "نمایش خوبی نداشته باشند"، سنگینی فضا به اوج خود می‌رسد. کبوترباز خود همه کارها و نیز پذیرایی از مهمانان را زیر نظر دارد. اسباب پذیرایی چای و شیرینی است و قلیانی که مرتب آتشش عوض می‌شود.

روز گرو

در روز گرو بخشی از ماجرا بر پشت‌بام رخ می‌دهد و به مشخص شدن برنده و بازنده مسابقه می‌انجامد. اما به موازات آن اتفاق دیگری هم در جریان است که اگرچه در تعیین برنده هیچ نقشی ندارد، اهمیت آن کمتر از اصل مسابقه نیست. این اتفاق، میهمانی‌ای است که گروه‌دهنده در خانه خود ترتیب می‌دهد و نحوه پذیرایی از میهمانان و روابطی که در خلال آن شکل می‌گیرد. همچنان‌که شرح داده شد، کبوترباز پس از به پرواز درآوردن کبوترهایش دیگر بر پشت‌بام نمی‌ماند. او ممکن است پس از چند روز حضور مداوم در کنار کبوترها و رسیدگی‌های شبانه‌روزی به آنها، استراحت کوتاهی بکند و سپس با ظاهری آراسته به استقبال میهمانان برود.

گزارشی از یک روز کبوتر بازی

شهرام، که کبوتربازی حرفه‌ای است، در این روز با پیراهن و شلواری سفید، ریش پاک‌تراشیده‌شده و زنجیر و انگشترهای براق طلایش پایین می‌آید. اگرچه تمام حواسش معطوف عملکرد کبوترها و وضعیت آنها و نیز وضعیت کبوترهای رقیب است و این از تماس‌های مکررش با بومدار خود روی پشت‌بام و داور و نماینده‌هایش بر پشت‌بام رقیب بخوبی هویداست. او سعی می‌کند خود را آرام و حتی تا حدودی بی‌توجه و بی‌خیال نسبت

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

به کبوترها نشان دهد. این بی‌توجهی ضمن اینکه حاکی از اطمینان به کبوترهایش است، می‌تواند تظاهر به کم‌اهمیتی مسابقه برای کبوترباز هم باشد. او با چنین رفتاری در پی نشان دادن این موضوع است که اصل برای او همین جمع و دیدوبازدید و رفاقت‌هاست و مسابقه موضوعی فرعی است. اتخاذ این رویکرد برای فرار از فشارهای باخت احتمالی نیز می‌تواند مؤثر باشد. در گروه‌های معمولی و کوچک‌تر مهمانان اکثراً دعوت می‌شوند؛ هرچند دعوت‌ها چندان رسمی نیست و گاه با واسطه و حتی در حد اطلاع‌رسانی صورت می‌گیرد، به صورتی که کسانی که دعوت شده‌اند، اغلب به دوستان خود اطلاع می‌دهند و با تعدادی همراه در مراسم حاضر می‌شوند. در گروه‌هایی که تعداد کبوتر زیادی به پرواز در می‌آید، علاوه بر مهمانان دعوت شده، بسیاری از علاقه‌مندان هم برای مشاهده این اتفاق و چگونگی به پرواز درآوردن آن تعداد کبوتر حضور خواهند یافت. گروه‌های شهرام اغلب از این دست است و به همین دلیل و برای کنترل این وضعیت و کاهش تعداد حاضران، چندین سال است که گروه‌هایش را در تعطیلات آخر هفته برگزار نمی‌کند. برخی از مهمانان کادو، گل و شیرینی می‌آورند. تعدادی از آنها، از ساعت ۵ صبح در محل حاضر می‌شوند، اما اکثریت مدعوین از ساعاتی بعد به جمع می‌پیوندند. در اینجا هم بحث‌ها اغلب حول کبوتر و کبوتربازهاست؛ وصف پرواز کبوترهایشان و کیفیت جوجه‌هایشان با جزئیات تمام صورت می‌گیرد. بحث‌ها گاه شوخی است و دست انداختن کسی از میان جمع و گاه جدی می‌شود و رنگ و روی رقابت می‌گیرد. در یکی از گروه‌های شهرام، یکی از شرکت‌کنندگان در لوای توضیح چگونگی کبوتربازی برای نگارنده، شروع به نقد یکی از کبوتربازها کرد: "بعضی از کبوتربازها با اشکال کبوتر هوا می‌کنند، دوپینگ می‌کنند، با سوت و ترقه هوا می‌کنند، ... یا هزار تا کار هست مثل اون "ح". همین موقع بود که صدایی در مخالفت از گوشه دیگری از سالن بلند شد و شروع به حمایت از "ح" و ذکر بردهای او کرد. بحث ادامه پیدا کرد، هرچند از یک بحث لفظی فراتر نرفت. کسانی که در بحث‌ها شرکت می‌کنند معمولاً قدیمی‌ها و باتجربه‌های حاضر در جمع هستند و دیگر پیرمردها و کهنه‌کبوتربازهای حاضر هم معمولاً با میانداری سروته بحث‌ها را جمع می‌کنند و مانع ادامه و شدت آن می‌شوند.

در این جمع، افراد ضمن جامعه‌پذیر شدن و به اشتراک گذاردن ارزش‌ها و هنجارهای جمع برای خود اعتبار نیز می‌خرند. از این رو، این درگیری‌ها زمانی فروزان می‌شود که کسی

اعتبار خود را زیر سؤال رفته ببیند. دوستی‌های میان اعضای جمع معمولاً سبب می‌شود افراد از کنار شکست‌های یکدیگر و سایر مسائلی که ممکن است به عنوان عامل کاهش اعتبار شناخته شود، بگذرند، اما در همین جمع نسبتاً یکدست نیز که همه در دوستی با کبوتربازی که در خانه‌اش حاضر هستند شریکند، به هر حال چنددستگی‌هایی هم به وجود می‌آید. گاه میهمانان در جمع‌های دو، سه نفره و یا بیشتر دست به شرطبندی‌هایی می‌زنند؛ شرطبندی روی نتیجه کلی کار، یا روی تعداد کبوترهای بعد از ظهری، یا زمان نشستن اولین کبوتر و یا حتی در صورت آشنا بودن با کبوترهای کبوترباز، روی نحوه عملکرد یک کبوتر خاص در گرو. مبالغ این شرطها گاه از مبلغ خود گرو بسیار بالاتر است. این نوع شرطبندی‌ها در گروهای "کبوتربازهای حرفه‌ای" بسیار کمتر دیده می‌شود و اگر هم باشد، بیشتر تفنی دوستانه برای گذران وقت است؛ چرا که میهمانان این گروها اغلب پیشکسوت‌ها و کبوتربازهای قدیمی هستند و این افراد معمولاً به شرطبندی نمی‌پردازند و این کار را در گرو، دون شأن خود می‌دانند. به عنوان مثال، آقای عشقیار با تاکید بر این نکته که "نباید قمار را با عشقبازی قاطی کرد"، با این کار مخالفت می‌کرد^۱.

در روز گرو از میهمانان با دو وعده صبحانه و نهار پذیرایی می‌شود و گاه به وسیله شماری از نزدیکان کبوترباز و برای سلامتی او و کبوترهایش گوسفندی نیز قربانی می‌شود. میهمان‌ها معمولاً پس از صرف نهار رفته رفته محل را ترک می‌کنند. حال آنکه گاه پرواز کبوترها و گرو و حواشی آن تا ساعت‌ها پس از آن هم ادامه می‌یابد و تنها در مواقعی که اختلاف زمان پرواز کبوترهای دو رقیب خیلی زیاد باشد ممکن است تا ظهر نتیجه نهایی مشخص شده باشد. ترک زودهنگام محل گرو از جانب میهمانان، خود می‌تواند نشان‌دهنده این واقعیت باشد که همان تجمع، میهمانی و دورهم‌نشینی برای افراد اهمیتی به مراتب بیش از نتیجه نهایی دارد. نتیجه‌ای که اهمیت عمده آن کسب اعتبار برای خود کبوترباز و نزدیکان اوست.

۱. بدنامی همیشگی کبوتربازی و تلاش کبوتربازها در هر چه بی‌اشکال‌تر نشان دادن این کار هم در رد این نوع کبوتربازی و در صورت وجود جلوگیری از علنی شدن آن بی‌تأثیر نیست.

نتیجه‌گیری

کبوتربازها خود بر این باورند که هدف از گرو کسب پول و بردن مبلغ شرط نیست. آنها گاه در این راستا همان مبلغ گرو را هم تا حد ممکن به صورت نمادین و غیراقتصادی در می‌آورند. اغلب به جای پول تعدادی سکه را به عنوان مبلغ گرو تعیین می‌کنند و آن را هم در قرارداد به صورت شاخه گل محمدی ذکر می‌کنند.^۱

آنها این موضوع را که هدفشان از کبوتربازی و گرو کسب سود و منفعت مادی نیست، به عنوان یک ارزش و نکته‌ای مثبت عنوان می‌کنند. همزمان می‌توان این موضوع را در این قالب مشاهده کرد که: "در پی منفعت اقتصادی نبودن در حوزه‌هایی دیده می‌شود که خود همین موضوع برای افراد ارزش‌ها و منافع دیگری به بار می‌آورد." (بوردیو، ۱۳۸۰: ۲۲۲)

در میان کبوتربازهایی که نگارنده طی انجام این پژوهش با آنها برخورد داشته و در گروهایشان شرکت کرده‌است، مبلغ گرو در نظر کبوتربازهای حرفه‌ای از اهمیت کمتری برخوردار است. حال آنکه آنها برای رسیدن به این جایگاه نیازمند پشتوانه مالی قوی‌ای هستند. به عبارت روشن‌تر، کبوتربازهای حرفه‌ای افراد پولداری هستند که برای پول کبوتربازی نمی‌کنند.^۲ آنها در دو جهان متفاوت زندگی می‌کنند: یک جهان، جهانِ تفاخر به بی‌طمعی مادی، استغنا و تقبیح مادیات، و به طور مشخص دنبال پول نبودن از طریق کبوتر و کبوتربازی و همه روابط شکل گرفته حول آن را وجه‌المصالحه کسب درآمد قرار ندادن؛ و جهان دیگر، جهانی است که بر اساس کسب سود و منفعت مادی شکل گرفته است. هرچند با تغییراتی که در راه و روش کبوتربازی در سال‌های اخیر به وجود آمده و مشخص‌ترین آن افزایش تعداد کبوترهاست، نه تنها مرز این دو جهان دستخوش تغییر شده بلکه اگر در گذشته کبوتربازها برای اعلام حضور در عرصه "جهان اول" کافی بود در حدی که "دستان به دهانشان برسد" پشتوانه مالی داشته باشند، در حال حاضر باید از عواید و سرمایه‌های به دست آمده از

۱. مثلاً به جای ۵ سکه می‌نویسند ۵ شاخه گل محمدی.

۲. آنها همچنین فروش کبوترهایشان را عملی مذموم به شمار می‌آورند. حال آنکه دیگر کبوتربازها، از جمله غریب‌گیرها، بسیاری اوقات از طریق فروش کبوترهای غریب به چنگ آورده به مسئله‌دارها مخارج کبوتربازی خود را تأمین می‌کنند.

سرمایه‌های اقتصادی‌شان، برای کبوتربازیشان خرج کنند که اساساً این سرمایه‌ها و جایگاه‌شان در آن جهان، به وجودآورنده و هویت‌بخش دنیای کبوتربازی آنهاست.

همچنان‌که در بخش روابط رقبا گفته شد، در میان کبوتربازها انتخاب رقیب صرفاً بر اساس تمایل شخصی صورت نمی‌گیرد. اینکه چه کسانی با یکدیگر گرو می‌بندند را جایگاه آنها تعیین می‌کند. این جایگاه زمانی با استفاده از عناصر اقتصاد سرمایه نمادین تعیین می‌شود؛ عناصری مانند سن، کسوت و ... در حال حاضر اگرچه به ظاهر همچنان آن عوامل موجود است و در سخن مورد توجه، در عمل با تغییراتی مواجه شده و ورود عوامل دیگر، اهمیت عناصر پیشین رنگ باخته است. گرچه خود کبوتربازها این تغییر را با اشاره به افزوده شدن مبالغ گروها مورد توجه قرار می‌دهند، این عامل با توجه به مبالغ گرو در گذشته، نمی‌تواند عامل چندان تاثیرگذاری باشد^۱. عامل مهم‌تر، رشد تعداد کبوترهای گرو و به تبع آن تعداد کبوترهایی است که کبوترباز نگه می‌دارد^۲. تعداد کبوتر به ایجاد قشر بندی میان کبوتربازها منجر شده و به یک عامل رقابت و کسب اعتبار تبدیل شده است. کبوتربازها با هوا کردن تعداد زیادی کبوتر و شکستن رکورد در تعداد، فارغ از نتیجه گرو، برای خود اعتبار کسب می‌کنند؛ اعتباری که ناشی از توانایی آنها برای نگهداری و آماده کردن این تعداد کبوتر است و پشتوانه اصلی این توانایی تمکن مالی کبوترباز است. به عبارتی، اگر در گذشته هر کبوترباز، اعم از فقیر و غنی، با متحمل شدن ریسک باخت مبلغ گرو، در این رقابت شرکت می‌کرد و به فرض باخت هم می‌توانست با توجه به نحوه پذیرایی از میهمانان و سفره‌داری و مهمان‌نوازی‌اش و یا عملکرد خوب کبوترهایش اعتباری برای خود کسب کند، در حال حاضر، حضور در این میدان رقابت برای گروهی از افراد اساساً غیرممکن شده است. این اتفاق در سال‌های گذشته به آن سمت رفته بود که کسانی به علت بی‌رقیب بودن در تهران در عرصه

۱. مبلغ گروهی مورد بررسی در این پژوهش، که همگی گروهی با تعداد زیادی کبوتر بوده‌اند، همه بین ۵ تا ۱۰ میلیون تومان بوده که این مبلغ در قیاس با مبلغ گرو در سال‌ها و دهه‌های قبل چندان زیاد نیست و در مقایسه با هزینه‌ای که کبوترباز برای پرورش و نگهداری کبوترهایش متحمل می‌شود که گاه در سال بالغ بر صد میلیون تومان می‌شود، ناچیز است.

۲. چنانچه اشاره شد، کبوترباز حداقل باید یک‌ونیم یا دو برابر کبوترهایی که در روز گرو یا میهمانی به پرواز در خواهد آورد، کبوتر داشته باشد.

کبوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کبوتربازها

تعداد کبوتر دیگر گرو نمی‌بستند و صرفاً به صورت مهمانی کبوتر هوا می‌کردند. در حال حاضر، با اضافه شدن به این افراد، گرچه امکان گرو بستن با "تعداد بالایی" کبوتر وجود دارد، این امکان صرفاً میان گروهی خاص و کوچک هست؛ گروهی که در یک رابطه سلسله‌مراتبی به کلی از دیگر کبوتربازها جدا شده‌اند. گرچه این رابطه سلسله‌مراتبی همواره در روابط گروه‌ها و دسته‌های مختلف کبوتربازها قابل ردیابی بوده، اگر زمانی رأس هرم را پیشکسوتان، لوطی‌ها، "مشتی‌ها" و ... در اختیار داشتند، در حال حاضر این جایگاه در اختیار افرادی است که با توجه به جایگاه اقتصادیشان، برای بدنه هرم امکان رقابت با خود باقی نمی‌گذارند و صرفاً در قالب گروهی کوچک، با یکدیگر به رقابت می‌پردازند.

منابع

- ابن اثیر، علی بن محمد (۱۴۱۴)، *الکامل فی التاریخ* جلد ۲، بیروت: دار الاحیاء التراث العربی.
 بوردیو، پیر (۱۳۸۰)، *نظریه کنش: دلایل عملی و انتخاب عقلانی*، ترجمه مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار.
- بی‌نا (۱۳۷۳)، *تاریخ سیستان*، تهران: زوار.
- جاحظ، عمر بن بحر (۳۸۱)، *الحيوان* / جلد ۳، بیروت: داراحیاء التراث العربی.
- جعفرزاده، محمد (۱۳۸۵)، *کبوتر این پرنده دوست‌داشتنی، کبوتر و کبوتربازی در ایران از ابتدا تا امروز*، تهران: پرتو واقعه، دانش نگار.
- خواندمیر، محمد بن همام الدین (۱۳۶۲)، *تاریخ حبیب‌السیر فی اخبار افراد بشر*، تهران: خیام.
- دالمانی، هانری رنه (۱۳۳۵)، *سفرنامه از خراسان تا بختیاری*، ترجمه همایون فره‌وشی، تهران: امیرکبیر.
- دیگار، ژان پی‌یر (۱۳۸۵)، *مردم‌شناسی انسان و حیوانات اهلی: انسان کدام حیوانات را چرا، چگونه می‌و کجا اهلی کرد؟*، ترجمه اصغر کریمی، تهران: نشر افکار، پژوهشکده مردم‌شناسی.
- سپهبدی، عیسی (۱۳۵۰)، «کبوتر و کبوتربازی» در *راهنمای کتاب*، سال ۴، صص ۳۸-۴۶.
- شاردن، ژان (۱۳۷۴)، *سفرنامه شاردن* جلد ۲، ترجمه اقبال یغمایی، تهران: قدس.
- عشقیار، رضا (۱۳۶۹)، *کبوتر و کبوتردار در ایران*، تهران: بی‌جا.
- علامی، ابوالفضل (۱۸۹۳)، *آئین اکبری* جلد ۱، لکهنو: فولکشور.

فرهادی، مرتضی (۱۳۷۲)، «کبوترخانه‌های اصفهان در منابع خارجی»، در *مجله باستان‌شناسی و تاریخ*، سال ۸، شماره ۱، صص ۳۸-۴۷.

فضل‌الله همدانی، رشیدالدین (۱۹۴۰)، *تاریخ مبارک غازانی*، لندن: لنداک.

گوشه‌گیر، علاء‌الدین، ۱۳۷۷، *کشا یا نبرد کبوترباز*، تهران، معین، انجمن انسان‌شناسی فرانسه در ایران. محتاط، محمدرضا (بی‌تا)، *سیمای اراک: جامعه‌شناسی شهری* جلد ۲، بی‌جا.

معیرالممالک، دوستعلی (۱۳۳۶)، «کبوتر و کبوتربازی»، در *یغما*، سال ۱۰، شماره ۱۱۶، صص ۵۵۸-۵۶۵. میرزایی، سید آیت‌الله (۱۳۸۲)، «کاوشی درباره ویژگی‌های فرهنگی و اقتصادی کبوترخانه‌های استوانه‌ای شکل»، *نامه انسان‌شناسی*، شماره ۴، صص ۱۱۵-۱۳۹.

Jerolmack, C. (2009), "Primary Groups and Cosmopolitan Ties: The Rooftop Pigeon Flyers of New York City", in *Ethnography*, Vol 10(4), pp 435-457.

Floor, W. (2011), *Games Persian play*, Washington: Mage publisher.

Wills, C. J. (2004), *In the land of lion and sun, or, modern Persia: being experiences of life in Persia from 1866 to 1881*, Washington: Mage publisher.

Simms, M. C. (2005), *Living Folklore: An Introduction to the Study of People and Their Traditions*, Utah: Utah State University Press.

کیوتربازی، گرو و تحلیل مناسبات کیوتربازها

